

Kardan Research Journal (KRJ)

Recognized by the Ministry of Higher Education, Afghanistan.
Journal homepage: krj.kardan.edu.af

Study of AUN Validation Model for Quality Assurance at Program Level

Dr. Baz Mohammad Forogh

To cite this article: Forogh, Baz Mohammad. "Study of AUN Validation Model for Quality Assurance at Program Level." *Kardan Research Journal* 2, no. 1 (2025): 123–141.

© 2025 The Author(s). This open access
Article is distributed under a Creative
Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
Published by Kardan University

Published online: 01 September 2025

Submit your article to this journal

Study of AUN Validation Model for Quality Assurance at Program Level

Kardan Research Journal
2 (1) 123 – 141
©2025 Kardan University
Kardan Publications
Kabul, Afghanistan

Received: 23 Dec 24
Revised: 04 Jun 25
Accepted: 01 Jul 25
Published: 01 Sep 25

Dr. Baz Mohammad Forogh

Abstract

Accreditation is the process by which a public or private institution or university, in order to determine that it meets the minimum predetermined criteria and standards, evaluates the entire activity or a specific educational program quality, which is usually referred to as the quality assurance process. Considering that there are many models in the field of quality assurance, this study aims to investigate different quality assurance models to find which model can better match the conditions of the higher education system of Afghanistan. About 45 articles and quality assurance models from different sources and sites related to different countries were analyzed using a descriptive-analytical method. Among them, the quality assurance and accreditation models of the Southern Association of Colleges and Schools (SACS) and the Northern Association of Colleges and Schools (NSACS) in the United States, the Higher Education Quality Assurance Agency (QAA) in the United Kingdom, the Netherlands University Association (VSNU), the Council for Higher Education Accreditation (COPAES) in Mexico, and the University Accreditation Council (UGC) in Chile were compared and analyzed. Among these models, the ASEAN University Network (AUN) quality evaluation model was found to be consistent with the conditions and facilities of Afghanistan. The findings of this research indicate that this model focuses on the importance of quality in higher education at the program level and is a comprehensive quality assurance system in order to raise university standards and increase the quality of education, research, and services. The AUN quality evaluation model at the program level pays attention to the quality evaluation process at the university. The model has 15 criteria and 68 indicators that consider quality assurance at the program level through quality evaluation of the university. The difference between this model and the current model, which is being implemented by the Ministry of Higher Education of Afghanistan in 11 criteria in public and private universities and higher education institutions, is that this model examines the tactical level in more detail and precision.

Keywords: Afghanistan, Validation, Quality Evaluation, Quality Assurance, Higher Education, AUN Model

مطالعه مدل اعتبارسنجی AUN برای بررسی تضمین کیفیت در سطح برنامه

دوکتور باز محمد فروغ

چکیده

اعتبارسنجی، فرایندی است که از طریق آن مؤسسه یا پوهنتون دولتی یا خصوصی، به منظور تشخیص این که از حداقل ملاک ها و استانداردهای از پیش تعیین شده برخوردار است، کل فعالیت یا یک برنامه خاص آموزشی از نظر کیفیت ارزشیابی می شود که معمولاً به آن فرایند تضمین کیفیت اطلاق می گردد. با توجه به این که مدل های زیادی در زمینه تضمین کیفیت وجود دارند در این تحقیق با هدف بررسی مدل های مختلف تضمین کیفیت و این که کدام مدل می تواند به صورت بهتر با شرایط نظام آموزشی تحصیلات عالی افغانستان مطابقت داشته باشد، با روش توصیفی-تحلیلی در حدود 45 مقاله و مدل تضمین کیفیت از منابع و سایت های مختلف مربوط به کشورهای مختلف آماده شد و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت .

از این میان می توان مدل های تضمین کیفیت و اعتبار دهی انجمن جنوبی کالج ها و مکاتب (SACS) و انجمن شمالی کالج ها و مکاتب (NSACS) در ایالات متحده آمریکا، نهاد تضمین کیفیت تحصیلات عالی (QAA) در انگلستان، انجمن پوهنتون های هولند (VSNU)، شورای اعتبارسنجی تحصیلات عالی (COPAES) در مکزیک و شورای اعتبارات پوهنتونی (UGC) در شیلی را نام برد. از جمله این مدل ها، مدل ارزشیابی کیفیت AUN در مقایسه با شرایط و امکانات افغانستان منطبق دیده شد. نتیجه این تحقیق بیانگر این است که این مدل بر اهمیت کیفیت در تحصیلات عالی در سطح برنامه، متمرکز است و یک سیستم تضمین کیفیت جامع به منظور بالا بردن استانداردهای پوهنتونی و افزایش کیفیت آموزش، تحقیق و خدمات می باشد. مدل ارزشیابی کیفیت AUN در سطح برنامه، به فرایند ارزشیابی کیفیت در پوهنتون توجه دارد. مدل موصوف دارای 15 معیار و 68 شاخص می باشد که تضمین کیفیت را در سطح برنامه، از طریق ارزشیابی کیفیت پوهنتون مورد توجه قرار می دهد. تفاوت این مدل با مدل کنونی که در وزارت تحصیلات عالی افغانستان در یازده معیار در پوهنتون و مؤسسات تحصیلات عالی دولتی و خصوصی در حال تطبیق می باشد، این است که این مدل سطح تاکتیکی را با جزئیات و دقت بیشتری مورد بررسی قرار می دهد.

کلمات کلیدی: اعتبارسنجی، ارزشیابی کیفیت، تضمین کیفیت، تحصیلات عالی، مدل AUN

مقدمه

در قرن بیست و یکم، نظام‌های تحصیلات عالی در جهان با چالش‌های چندگانه‌ای روبرو شده‌اند. از یک سو، تأثیر دیدگاه‌های زیر بنایی معرفت‌شناسی بر ساخت دانش و از سوی دیگر جهانی‌شدن، کار تکنالوجی‌های همگرا در عرصه جهانی، اقتصاد مبتنی بر دانایی و رقابت در عرصه بین‌المللی توأم با دگرگونی‌های گسترده، رشد فزاینده مطالبات اجتماعی، سیاسی و محلی برای تحصیلات عالی، کاهش منابع مالی دولتی و فشار مستمر از سوی جامعه سرمایه‌داری که فراتر از کنترل ملت‌هاست، در خصوص کیفیت علمی چالش‌هایی را فراروی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه قرار داده است (هو¹، 2011).

به بیان دیگر، درگذشته مفهوم کیفیت در تحصیلات عالی، عمدتاً مبتنی بر انطباق دستاوردها با برخی معیارهای ملی و بین‌المللی، بهبود سطوح آموزش و یادگیری، حفظ آن، نحوه تأمین بودجه و سایر منابع به منظور تحقق کیفیت تحصیلات عالی بوده است درحالی که کیفیت در رویکردهای نوین، به تحقق کیفی بروندها، ایجاد فرایندهای مطلوب مدیریت (به منظور نظارت بر موقعیت) و میزان تحقق اهداف و مقاصد، ارزیابی نسبت فارغ‌التحصیلان به نیازهای بازار کار و مشاغل موجود و نیز فراهم کردن اطلاعات لازم برای افراد ذی‌نفع به منظور اطمینان بخشی به آن‌ها از کیفیت و اعتبار بروندها، معطوف شده است؛ بنابراین تفاوت‌های اصلی مفهوم کیفیت در رویکردهای سنتی و جدید در آن است که کیفیت در رویکرد سنتی به درون داده‌ها و استانداردهای یکسان ملی و بین‌المللی وفادار است درحالی که در رویکردهای جدید، اساساً بر فرآیندهای مدیریت، اثربخشی، ارزیابی مطلوب بروندها، نظارت بر عملکرد و چگونگی برآورده سازی نیازهای محصلان، تأکید می‌شود (هرمان و میک²، 2000). بر همین مبنا پروسه تضمین کیفیت به عنوان یک ضرورت اجتناب ناپذیر در پوهنتون‌ها مورد توجه قرار گرفته است.

مفهوم تضمین کیفیت در نظام تحصیلات عالی مانند کیفیت، تعریف ثابتی ندارد و بر اساس سیاست‌های خاص هر نظام پوهنتونی و فعالیت‌ها و کارکردهای مورد انتظار از آن‌ها متفاوت است. چراکه این سیاست‌ها ریشه در زمینه‌های فرهنگی، تاریخی، اجتماعی و اقتصادی کشورها دارد و همین باعث تمایز بین مؤسسات تحصیلات عالی می‌گردد. با این وصف نظام‌های تحصیلات عالی در دو دهه اخیر نسبت به تضمین کیفیت خود از حساسیت ویژه‌ای برخوردار شده‌اند و در تلاش‌اند تا نظام ارزیابی و تضمین کیفیت تربیت نیروی انسانی را در کشور خود طراحی کنند (تضمین کیفیت در تحصیلات عالی بریتانیا 2005).

همچنین در حوزه تضمین کیفیت اروپا، برای پوهنتون‌هایی که دائماً با تغییر مواجه هستند صرفاً یک نوع کنترل کیفیت توصیفی و گذشته‌نگر، دیگر کافی نیست؛ بنابراین، مؤسسات تحصیلات عالی به طور فزاینده‌ای مشتاق برقراری یک نوع افزایش کیفیت پویا و سیستماتیک جامع‌تر هستند که در آن ارزیابی به طور قابل اعتمادی باعث بهبود شود (دستورالعمل‌های تحصیلات عالی در تضمین کیفیت و بهبود کیفیت 2018).

وزارت تحصیلات عالی افغانستان نیز با درک اهمیت تضمین کیفیت، از سال 1389 برنامه ملی تضمین کیفیت را مورد توجه رسی و سیستماتیک قرار داده است و در آن پروسه اعتبار دهی پوهنتون‌ها مستلزم سپری کردن سه مرحله تضمین کیفیت است و تا هنوز تعدادی از پوهنتون‌های دولتی و خصوصی کشور این مراحل را سپری و تعدادی زیادی این برنامه را سپری نکرده‌اند؛ اما این که استفاده از مدل مورد استفاده کنونی تا چه حد توانسته است پوهنتون‌های افغانستان را قادر به انجام برنامه‌های توسعه‌ای و تقدیم نیروی انسانی مورد نیاز برای بازار کار نموده باشد تا حدی قابل تأمل است. در این مقاله مدل AUN به بررسی گرفته شده است تا اگر این مدل مطابقت بهتر و بیشتر با شرایط و

1. Angela Yung Chi Hou, "Quality Assurance at a Distance: International Accreditation in Taiwan Higher Education," *Higher Education* 61, no. 2 (2011): 179-191.

2. Grant Harman and V. Lynn Meek, *Repositioning Quality Assurance and Accreditation in Australian Higher Education* (Canberra: Department of Education, Training and Youth Affairs, 2000).

امکانات کشور داشته باشد، مورد استفاده قرار گیرد.

هدف کلی تحقیق

شناسایی ملاک‌های مدل تضمین کیفیت AUN در سطح برنامه

اهداف جزئی

1. تشخیص اجزای مدل ارزشیابی کیفیت برای سطح نهاد.
2. معرفی اجزای مدل کیفیت برای سطح داخلی.
3. شناسایی اجزای مدل کیفیت برای سطح بیرونی.
4. بررسی ویژگی‌های مدل تضمین کیفیت AUN در سطح برنامه.

پیشینه تحقیق

فریرا (2014) استانداردها و معیارهای اصلی جهت دستیابی به تضمین کیفیت را مشتمل بر: برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی (حمایت و راهنمایی محصلان شامل فرایندهای ارزیابی و بهبود اهداف برنامه، مأموریت، سیاست‌ها و حجم کارکنان)، اعضای علمی، نیازهای محصلان (شناسایی ویژگی‌ها و نیازهای فراگیر)، پذیرش محصلان، منابع، راهنمایی‌های تحصیلی و پشتیبانی آموزش، مشاوره شغلی و راهنمای حرفه و خدمات صحت می‌داند.

شرگی و همکاران (1997) عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش را شامل مؤلفه‌های زیر می‌دانند: سطح آموزش حرفه‌ای استادان؛ نگرش فراگیران به فرایند یادگیری؛ ترکیب متقاضیان ثبت‌نام؛ در دسترس بودن ادبیات علمی و آموزشی؛ روش‌های تدریس و سازمان‌دهی از روند آموزشی؛ کیفیت برنامه‌های آموزشی؛ در دسترس بودن وسایل کمکی آموزش.

در ادامه خلاصه‌ای از مدل‌های مورد استفاده برای ارزیابی کیفیت تحصیلات عالی در بعضی از پوهنتون‌های شناخته شده نشان داده شده‌اند (الام³، 2014).

جدول (1) بررسی مختصر از مدل‌های کیفیت خدمات تحصیلات عالی

ارائه دهنده	سال	پوهنتون	هدف استفاده از مدل
اولیا و اسپینال ⁴	1996	پوهنتون بیرمنگام، انگلستان	ارائه یک چارچوب جدید برای ابعاد کیفیت تحصیلات عالی
واوه ⁵	2002	کیفیت اداری در استرالیا	پیشنهاد یک مدل برای کیفیت مدیریت پوهنتون
لالویج ⁶	2002	پوهنتون بلگراد	ارائه یک مدل ارزیابی با استفاده از روش شش سیگما برای ارزیابی در آموزش
لاگروزن ⁷ و همکاران	2004	مؤسسات اتریش و سویدن	ابعادی را تشکیل می‌دهد که به بررسی کیفیت در تحصیلات عالی می‌پردازد و کیفیت مشاهده شده را با این ابعاد مقایسه می‌کند

3. Golam Mohammad Alam, Pradeep Kumar Mishra, and Mohammad Mahbub Shahjamal, "Quality Assurance Strategies for Affiliated Institutions of HE: A Case Study of the Affiliates under National University of Bangladesh," *Higher Education* 68, no. 3 (2014): 285-301.

4. Mohammad S. Owlia and Edward F. Aspinall, "A Framework for Quality Dimensions in Engineering Education," *International Journal of Engineering Education* 12, no. 1 (1996): 11-19.

5. William L. Waugh Jr., "Conflicting Values and Culture in the Administration of Distance Education," *International Journal of Public Administration* 21, no. 3 (1998): 329-352.

6. Dejana Lalović, "Quality Assurance in Higher Education in Southeast Europe," *European Journal of Education* 45, no. 3 (2010): 353-364.

7. Stefan Lagrosen, Ramin Seyyed-Hashemi, and Markus Leitner, "Examination of the Dimensions of Quality in Higher Education," *Quality Assurance in Education* 12, no. 2 (2004): 61-69.

ارائه‌دهنده	سال	پوهنتون	هدف استفاده از مدل
یانگ 8 و همکاران	2006	تحصیلات عالی چین	طراحی یک مدل که برای ارزیابی کیفیت خدمات تحصیلات عالی چین مناسب است
سنیدو 9 و همکاران	2010	مؤسسات تحصیلات عالی در یونان	عوامل تعیین‌کننده کیفیت برای خدمات آموزش که توسط مؤسسات تحصیلات عالی در یونان ارائه شده است را جهت اندازه‌گیری اهمیت نسبی آن‌ها از نقطه نظر محصلان شناسایی می‌کند
اروکياسی ¹⁰	2012	مؤسسات مالزی	پیکربندی اهمیت حفظ کیفیت خدمات در تحصیلات عالی
نوامان ¹¹	2014	پوهنتون ملک عبدالعزیز، جده	ارائه مدلی برای ارزیابی استانداردهای کیفیت تحصیلات عالی

اقتباس از معروفی و میرزایی فر (1395)

با توجه به تحقیقات انجام شده گزارش شده در پیشینه تحقیق حاضر و مطالعه مدل‌های مختلف مانند مدل، انجمن جنوبی کالج‌ها و مکاتب (SACS) و انجمن شمالی کالج‌ها و مکاتب (NSACS) در ایالات متحده آمریکا، نهاد تضمین کیفیت تحصیلات عالی (QAA) در انگلستان، انجمن پوهنتونهای هولند (VSNU)، شورای اعتبارسنجی تحصیلات عالی (COPAES) در مکزیک و شورای اعتبارات پوهنتونی (UGC) در شیلی، از جمله این مدل‌ها، مدل ارزشیابی کیفیت¹² AUN در مقایسه با شرایط و امکانات افغانستان منطبق دیده شد که در این مقاله روی شاخص‌ها، ملاک‌ها و ویژگی‌های آن تمرکز شده است.

روش تحقیق

این تحقیق با هدف بررسی مدل‌های مختلف تضمین کیفیت و این‌که کدام مدل می‌تواند به صورت بهتر با شرایط نظام آموزشی تحصیلات عالی افغانستان مطابقت داشته باشد، با روش توصیفی-تحلیلی انجام شد ابتدا در حدود 45 مقاله و مدل تضمین کیفیت از منابع و سایت‌های مختلف مربوط به کشورهای مختلف آماده شد و به بررسی و تحلیل آن‌ها برای رسیدن به نتیجه‌ای مشخص پرداخته شد. در مقایسه تمام مدل‌های تضمین کیفیت در سطح برنامه، مدل ارزشیابی کیفیت AUN با توجه به شرایط و امکانات نظام تحصیلات عالی افغانستان و موضوعات مورد تأکید تئوری‌های تضمین کیفیت، این مدل به صورت بومی‌سازی در چارچوب این مقاله بیان گردید.

مبانی نظری

اعتبارسنجی، ابزاری است که یک مؤسسه/پوهنتون بدون آن قدرت اعطای مدارج پوهنتونی، برخورداری از حق انتخاب در زمینه قدرت اعطای مدارج پوهنتونی، داشتن اختیارات گسترده برای اعطای مدارج پوهنتونی، به رسمیت شناساندن صلاحیت خود در نزد سایر مراجع ذی صلاح، قدرت عمل و مسئولیت برای تأمین آموزشی را ندارد. اختیارات اعتبارسنجی نیز برعهده دولت، نمایندگی‌های دولتی و سایر مؤسسات تحصیلات عالی داخلی و خارجی است. در اعتبار سنجی برخی

8. Rui Yang, "Globalisation and Higher Education Development: A Critical Analysis," *International Review of Education* 49, no. 3-4 (2003): 269-291.

9. Maria Tsinidou, Vassilis Gerogiannis, and Panos Fitsilis, "Evaluation of the Factors That Determine Quality in Higher Education: An Empirical Study," *Quality Assurance in Education* 18, no. 3 (2010): 227-244.

10. Anantha Raj Arokiasamy, "Literature Review of Quality in Higher Education," *International Journal of Scientific and Research Publications* 2, no. 1 (2012): 1-9

11. Rania Noamana, "Quality Assurance Models in Middle Eastern Higher Education," *Journal of Higher Education Policy* 27, no. 3 (2015): 210-25.

12. ASEAN University Network (AUN), *AUN-QA Guidelines for the Implementation of Quality Assurance at Institutional and Programme Levels*, 3rd ed. (Bangkok: AUN Secretariat, 2020)

اصطلاحات خاص مروج است که از جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد:

اعتبارسنجی مؤسسه ای: این اصطلاح اشاره به اعتبارسنجی کلی مؤسسه، از جمله برنامه ها، محل (فضای فیزیکی) و روش های ارائه ی مواد آموزشی و خدمات دارد. این نوع اعتبارسنجی، هیچ گونه دلالتی به نصاب تحصیلی مؤسسه ندارد. **اعتبارسنجی تخصصی:** اعتبارسنجی بخش های مستقل یا برنامه ها (به عنوان مثال، آموزش حرفه ای). توسط مؤسسات اعتبارسنجی کننده ی "تخصصی" یا "برنامه ای" از طریق به کاربردن استانداردهای خاص برای نصاب تحصیلی و محتوای آموزشی.

مدت اعتبارسنجی: تصمیمات اعتبارسنجی، محدود به زمان است. مدت اعتبار مجوز اعتبارسنجی، توسط مؤسسه اعتبار سنجی کننده تعیین می شود. به طور کلی، مؤسسه اعتبارسنجی کننده نظر به میزان رضایت بخش بودن هریک از مسائل مورد شناسایی، مجوز مؤسسه را به حالت تعلیق در آورده یا آن را تمدید می کند.

اعتبارسنجی یادگیری قبلی: فرایندی است که از طریق آن افراد در قبال صلاحیت های مبتنی بر یادگیری قبلی خود و (گاهی اوقات) تجربه (که یادگیری تجربی نیز نام دارد) تصدیق دریافت می کنند. تصدیق اعطاشده بر اساس شواهد روشن است. به این منوال که یادگیری مربوطه منجر به دستیابی محصل به پیآمدهای یادگیری مناسب شده است.

زمینه یابی (پیمایش) اعتبارسنجی: ارزیابی یک مؤسسه برای تشخیص سطح تطابق آن با استانداردهای مناسب مؤسسه ی اعتبار سنجی کننده و تعیین رتبه ی اعتبارسنجی. این زمینه یابی شامل ارزیابی اسناد و اطلاعات (شواهد) ارائه شده توسط کارکنان مؤسسه تحصیلات عالی است. در طی زمینه یابی، بازدیدکنندگان قانونی به بازدید از محل مؤسسه می پردازند (مجتبی زاده، عباس پور، ملکی و فراستخواه 1395، ص، 554).

درمورد روش های اعتبارسنجی روش هایی وجود دارد که در ادامه به برخی از آنها اشاره می شود:

1. ارزیابی درونی (خود-ارزیابی)، که شامل ارزیابی و تشخیص کیفیت موجود در مؤسسه براساس گزارشاتی است که خود مؤسسه در مورد کیفیت ارائه می کند.

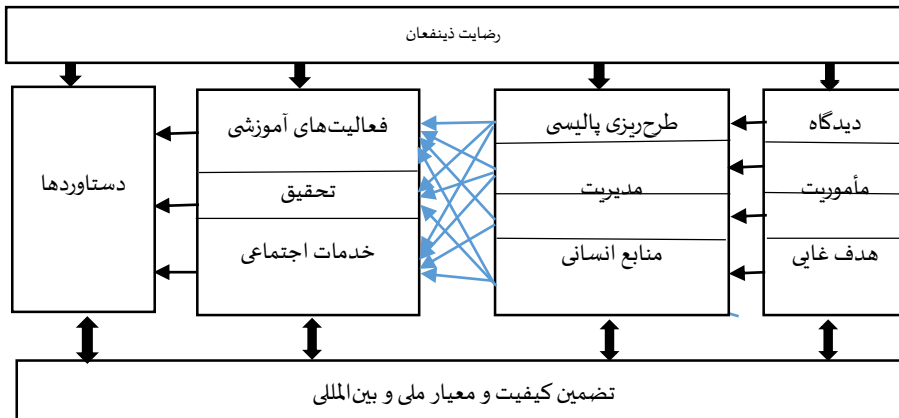
2. ارزیابی بیرونی: دراین روش، ارزیابی توسط مؤسسات اعتبارسنجی با استناد به استانداردهای وضع شده و گزارشاتی که در باره کیفیت مؤسسه ارائه شده است، مورد قضاوت قرار می گیرد تا مشخص شود گزارشاتی که خود مؤسسه آموزشی در زمینه کیفیت کار خود ارائه کرده است تا چه اندازه دقیق و منصفانه بوده تا بدینوسیله اثربخشی مؤسسه برای بهبود کیفیت به صورت دقیق و عادلانه مورد ارزیابی قرارگیرد.

به عبارت دیگر، برای اعتبارسنجی مدل های متعددی وجود دارد که ازجمله مدل ارزشیابی کیفیت AUN است این مدل، شامل ابعاد استراتژیک، سیستماتیک و تاکتیکی است که با ارزشیابی کیفیت درونی و بیرونی اعتباربخشی می شوند. ارزشیابی کیفیت درونی تضمین می کند که یک نهاد، سیستم و یا برنامه ها سیاست ها و مکانیزم هایش در راستای اهداف و استانداردهای آن هاست. ارزشیابی کیفیت بیرونی توسط یک سازمان یا افراد خارج از مؤسسه انجام می شود. ارزیابان ارزیابی از مؤسسه، به منظور تعیین این که آیا سیستم و یا برنامه مطابق استانداردهای از پیش تعیین شده می بینند یا خیر؟ اقدام می کند (معروفی و میرزایی فر، 1395). در مورد ارزشیابی کیفیت، سه مدل، برای سطح نهادی، سطح داخلی و سطح بیرونی هر کدام با ویژگی های خاص خود شان مطرح است که در ادامه به اختصار اشاره می شود.

1. مدل ارزشیابی کیفیت برای سطح نهادی

ارزشیابی کیفیت در سطح نهادی در شکل زیر نشان داده شده است، ارزشیابی کیفیت استراتژیک در سطح نهادی با نیازهای ذینفعان شروع می شود که دیدگاه ها، اهداف نهایی، اهداف کلی و مأموریت را در برمی گیرد؛ یعنی تضمین کیفیت و ارزشیابی کیفیت همیشه با سوال در مورد مأموریت و اهداف (ستون 1) شروع می شود و با دستاوردها (ستون

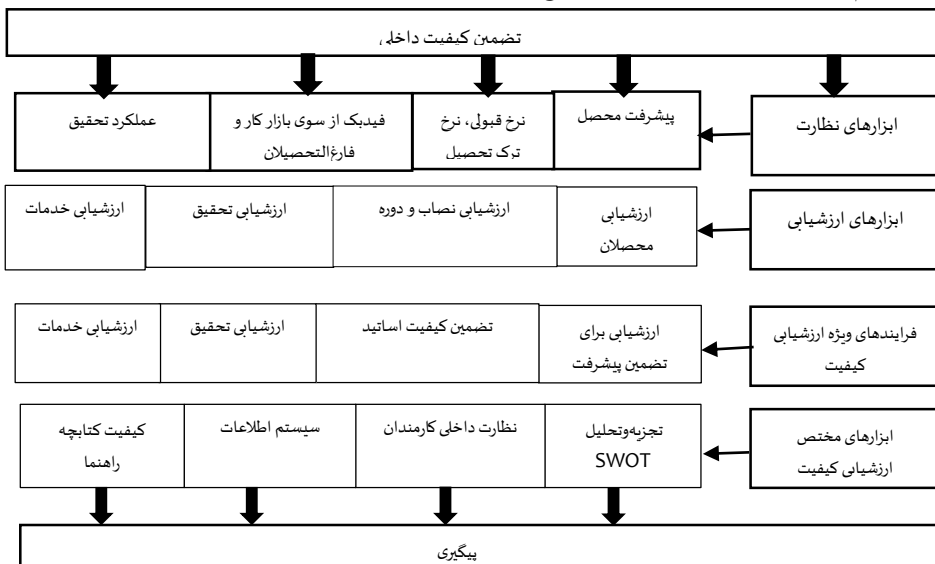
4) برای تحقق بخشیدن به رضایت ذینفعان ختم می‌گردد. ستون دوم نشان می‌دهد که چگونه پوهنتون در حال پلان گذاری برای دستیابی به اهداف است: 1- تبدیل اهداف به خط‌مشی‌ها (پالیسی‌ها)؛ 2- ساختار مدیریت و سبک مدیریت از پوهنتون؛ 3- مدیریت منابع انسانی؛ ورودی کادر علمی برای دستیابی به اهداف؛ 4- بودجه برای دستیابی به اهداف در نظر گرفته شده. ستون سوم فعالیت‌های اصلی یک پوهنتون را نشان می‌دهد که شامل فعالیت‌های آموزشی یاددهی و یادگیری، فعالیت‌های تحقیقاتی، کمک به جامعه و رشد و حمایت آن است. برای بهبود مستمر پوهنتون، باید سیستم ارزشیابی کیفیت مؤثر پیاده شود و معیارهای اقدامات برای رسیدن به تعالی آموزشی تهیه شود.

شکل (1) مدل ارزشیابی کیفیت AUN برای سطح نهادی

2. مدل ارزشیابی کیفیت برای تضمین کیفیت داخلی پوهنتون

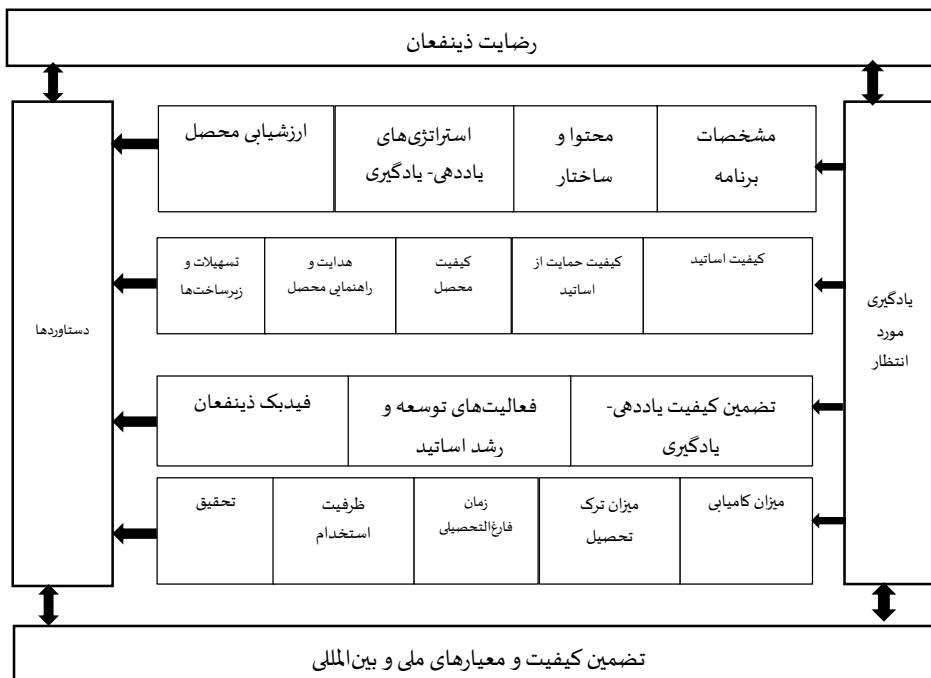
مدل ارزشیابی کیفیت برای ارزشیابی داخلی زمینه‌های زیر را پوشش می‌دهد: چارچوب تضمین کیفیت درونی؛ دستگاه‌های کنترل؛ ابزار ارزیابی؛ فرایندهای ویژه ارزشیابی کیفیت برای حمایت از فعالیت‌های مشخص؛ ابزارهای مختص ارزشیابی کیفیت و پیگیری فعالیت‌ها برای بهبود عمل است. سیستم ارزشیابی کیفیت درونی، سیستمی است که منابع و اطلاعات اختصاص داده شده برای راه‌اندازی، نگهداری و بهبود کیفیت و استانداردهای آموزش، یادگیری دانش، تحقیق و خدمت به جامعه را در برمی‌گیرد. یک سیستمی است که تحت آن مدیران و کارکنان متوجه می‌شوند که میکانیزم‌های کنترل برای حفظ و افزایش سطح کیفیت در تحصیلات عالی می‌باشند.

شکل (2) مدل ارزشیابی کیفیت برای تضمین کیفیت داخلی (IQA)

3. مدل ارزشیابی کیفیت در سطح برنامه

مدل ارزشیابی کیفیت در سطح برنامه بالای تدریس و یادگیری متمرکز است که به ابعاد زیر توجه دارد: کیفیت ورودی، کیفیت فرایند و کیفیت خروجی مدل ارزشیابی در سطح برنامه با نتایج یادگیری مورد انتظار در برنامه حاصل می‌شود و اینکه چگونه می‌توان از طریق استراتژی‌های یاددهی - یادگیری و ارزیابی محصلان به آن دست یافت، اشاره دارد. ردیف دوم به ورودی اشاره دارد این فرایند شامل کیفیت اساتید، محصلان، امکانات و زیرساخت‌ها است. ردیف سوم به فرایند تضمین کیفیت آموزش و یادگیری، توسعه و رشد اساتید و فیدبک ذینفعان اشاره دارد. ردیف چهارم بر نتایج فرایند یادگیری از جمله نرخ قبولی، نرخ ترک تحصیل، زمان متوسط برای فارغ التحصیلی، استخدام فارغ التحصیلان و فعالیت‌های تحقیقاتی تأکید دارد. ستون آخر به دستاوردها و عمل افراد ذینفع، بهبود مستمر تضمین کیفیت و تعیین معیار اشاره دارد.

شکل (3) مدل ارزشیابی کیفیت در سطح برنامه

مدل ارزشیابی کیفیت در سطح برنامه ملاک و معیارهای زیر را در برمی‌گیرد: 1- نتایج یادگیری مورد انتظار؛ 2- مشخصات برنامه؛ 3- ساختار و محتوای برنامه؛ 4- استراتژی‌های یاددهی و یادگیری؛ 5- ارزیابی محصل؛ 6- کیفیت اساتید؛ 7- کیفیت پشتیبانی کارکنان؛ 8- کیفیت محصل؛ 9- مشاوره و حمایت از محصل؛ 10- امکانات و زیرساخت؛ 11- تضمین کیفیت فرایند یاددهی- یادگیری؛ 12- فعالیت‌های توسعه و رشد اساتید؛ 13- فیدبک ذینفعان؛ 14- خروجی؛ 15- رضایت ذینفعان برای هریک از معیارها و شاخص‌های تعریف شده است که در مجموع شامل 68 شاخص است. در ادامه هریک از معیارها توضیح داده شده و همچنین در جدول شماره 2 شاخص‌های هر معیار در مقابل آن بیان شده اند.

1. نتایج یادگیری مورد انتظار

در فرایند ارزیابی برای اعتباردهی باید دقت شود که در نصاب تحصیلی، نتایج یادگیری مورد انتظار با شفافیت تنظیم شده و در برنامه گنجانیده شده است، برنامه، یادگیری مادام‌العمر را ترویج می‌کند؛ نتایج یادگیری مورد انتظار

مهارت‌ها و دانش عمومی و تخصصی را پوشش می‌دهد و نتایج یادگیری مورد انتظار به‌وضوح منعکس‌کننده نیازهای ذینفعان است. بر علاوه بررسی شود که برنامه باید مرتب‌فرایندهای مستند شده و متناسبی را برای ارزیابی و ارزشیابی درباره گستره برون‌دادهای محصلان به کار گیرد. نتایج یادگیری باید صریح و روشن باشند (گواسومی¹³، 2010). کنترل کیفیت با تمرکز بر نتایج یادگیری به‌طور فزاینده به عاملی مهم در زمینه دریافت مجوز رسی از مؤسسات تحصیلات عالی تبدیل شده باشد و عاملی مهم در سنجش رسیدن به اهداف و مأموریت‌ها باشد (ابت¹⁴، 2009 و انای¹⁵، 2008).

2. مشخصات برنامه

مشخصات برنامه شرح مختصری از نتایج یادگیری مورد انتظار از یک برنامه تحصیلات عالی است و وسیله‌ای است که این نتایج را می‌توان به دست آورد و نشان داد. مشخصات برنامه باعث می‌شود نتایج مورد انتظار صریح و روشن، از نظر دانش، مهارت و نگرش مشخص شود آن‌ها باید به محصلان جهت درک آموزش و روش یادگیری خود کمک نمایند. براین مبنا، برنامه باید هدف‌های آموزشی خود را در راستا و سازگار با مأموریت مؤسسه، نیازهای مرتبط با حوزه‌های مختلف برنامه، و معیارهای اعتباربخشی منتشر سازد. این اهداف باید مستند، نظام‌مند و فرایندی مؤثر داشته باشند و دربرگیرنده حوزه‌های مختلف برنامه، به‌منظور بازبینی دوره‌ای برای تضمین اینکه در راستای مأموریت، نیازهای برنامه و معیارهای اعتباربخشی هستند، باشد.

همچنین، نصاب تحصیلی برنامه بر تمام تجارب یادگیری برنامه‌ریزی شده توسط مؤسسه آموزشی که به یادگیرندگان ارائه شده همراه تجربه‌ای که یادگیرندگان با آن‌ها روبه‌رو می‌شوند متمرکز باشد (پراینت¹⁶، 1988). در طراحی نصاب تحصیلی باید دانش که محصلان در برنامه یاد می‌گیرند؛ مهارت‌های کلیدی شامل ارتباطات، استفاده از تکنالوجی اطلاعات و چگونگی یادگیری؛ مهارت‌های شناختی، مانند درک درست از روش و توانایی در تجزیه و تحلیل انتقادی؛ مهارت‌های خاص، مانند مهارت‌های لابراتواری، مهارت‌های کلینکی و غیره را در برگرد.

3. ساختار برنامه و محتوا

میزان انطباق سرفصل دروس باهدف‌های نصاب تحصیلی؛ میزان انطباق سرفصل دروس با نیازهای بازار کار، محصلان؛ به‌روز و کارآمد بودن سرفصل‌ها؛ دامنه شمول نصاب تحصیلی؛ توالی و ساختار نصاب تحصیلی (توالی، پیوستگی، عرض و عمق مطالب)؛ توازن بین مفاهیم ارائه شده به‌صورت محض و مفاهیم ارائه شده به‌صورت کاربردی (حسینی و نصر، 1391). برای دست یافتن به موارد مذکور، یک نقشه نصاب تحصیلی باید طراحی شود. نصاب تحصیلی به نحوی طراحی شود که در آن موضوعات ادغام شده است و مضامین دیگر در نصاب تحصیلی را تقویت می‌کند. نصاب تحصیلی برای نشان دادن دامنه، عمق انسجام و سازمان‌دهی دوره‌ها و مضامین تدوین شده است. درنهایت ساختار نصاب تحصیلی مضامین پایه، مضامین واسطه‌ای، مضامین تخصصی و پروژه‌ها مثل مونوگراف را به وضوح نشان می‌دهد.

¹³. Vandana Goswami, Shruti Gupta, and Prashant Pathak, "Quality Enhancement in Indian Higher Education," *Journal of Social Welfare and Management* 2, no. 4 (2010).

¹⁴. ABET. (2024). *Accreditation Criteria*. Accreditation Board for Engineering and Technology. <https://www.abet.org>

¹⁵. ENAEE. (2023). *Standards and Guidelines for Accreditation of Engineering Programs in Europe*. European Network for Accreditation of Engineering Education. <https://www.enaee.eu>

¹⁶. Murray Print, *Curriculum Development and Design* (Sydney: Allen & Unwin, 1988).

4. استراتژی‌های یاددهی- یادگیری

در فرایند یاددهی- یادگیری بررسی میزان تناسب فعالیت‌های یاددهی- یادگیری باهدف‌های نصاب تحصیلی، میزان استفاده از روش‌های متنوع تدریس، وجود جو چالش‌برانگیز و مشارکت فعال در محصلان، وجود تجارب غنی یادگیری، تناسب کمی و کیفی تکالیف ارائه‌شده، وجود فرصت‌ها جهت پرورش مهارت‌های فکری باید مدنظر قرار گیرد (سلطانی، 1394).

یادگیری عمیق به احتمال زیاد در محیطی که یادگیری مشارکتی پرورش می‌یابد رخ خواهد داد. برای ترویج حس مسئولیت در یادگیری، استاد باید: 1- محیط یاددهی - یادگیری را ایجاد کند که افراد را برای مسئولیت‌پذیری در فرایند یادگیری قادر سازد؛ 2- فراهم کردن نصاب‌های تحصیلی که منعطف است و محصلان را برای انتخاب معنی‌دار در محتوا، مسیر برنامه، رویکرد ارزشیابی و طول مدت مطالعه آماده می‌کند. درگیرشدن با احساسات و ارزش‌ها و همچنین رشد فکری برای یادگیری مهم است و استادان فرصت‌های یادگیری مناسب را باید فراهم سازند، به عبارت دیگر باید کل فرد (حس و عقل) را درگیر نمایند.

5. ارزشیابی محصل

عملکرد محصل باید ارزشیابی شود؛ پیشرفت دانشجو باید بررسی شود تا موفقیت او در رسیدن به بروندهای موردنظر برنامه، دستیابی به اهداف برنامه، افزایش یابد. محصلان باید با توجه به نصاب تعلیمی و موضوعات حرفه‌ای خود راهنمایی و مشاوره شوند. برنامه باید سیاست‌هایی برای پذیرش محصلان جدید و انتقال محصلان با اعطای مدرک پوهنتونی مناسب برای دوره‌های مربوط به سایر مؤسسات یا برای اشتغال داشته باشد. برنامه باید روش‌هایی برای مستندسازی این موضوع داشته باشد که محصل توانسته است تمام معیارهای لازم را برای دانش‌آموختگی برآورده کند. درکل، نتایج این ارزشیابی باید به شکلی نظام‌مند مشخص شود و دروندادی برای بهبود مداوم برنامه باشد. در این راستا، ارزیابی سالانه، سمنستروار و مستمر عملکرد محصلان در کیفیت آموزش نقش مهم دارد. ارزیابی محصلان یکی از مهم‌ترین عناصر مهم تحصیلات عالی است. نتایج ارزیابی، اثر مهمی در حرفه آینده محصلان دارند. ارزیابی اطلاعات باارزشی را برای مؤسسات در مورد اثربخشی آموزش و پشتیبانی یادگیرندگان فراهم می‌کند (گوسوامی، 2010).

6. صلاحیت علمی اساتید

شانک و همکاران (1995) معتقدند دانش استاد، احترام به محصلان و محیط فیزیکی پوهنتون سه بعد کیفیت تحصیلات عالی می‌باشند. کسانی که به تدریس می‌پردازند باید دانش و درکی مناسبی از موضوع آموزش داشته باشند و دارای مهارت و تجربه لازم برای انتقال دانش خود به‌طور مؤثر به محصلان باشد (گوسوامی، 2010). اساتید باید مدارک علمی معتبر داشته و قدرت کافی برای تضمین هدایت درست برنامه و توسعه و اجرای فرایندها برای ارزشیابی، ارزیابی، و بهبود مداوم برنامه را داشته باشند. صلاحیت کلی استاد ممکن است با عواملی مانند آموزش، گوناگونی پیش‌زمینه‌ها، تجارب مربوط به رشته، تجربه و تدریس اثربخش، توانایی برای ارتباط، اشتیاق برای رشد مؤثر برنامه‌ها، سطح دانش و مشارکت در انجمن‌های حرفه‌ای سنجیده شوند.

آموزش اساتید برای ارائه نصاب تحصیلی از نظر ترکیب صلاحیت‌ها، تجربه، استعداد، سن و غیره مناسب باشد. استخدام و ارتقاء اساتید بر پایه سیستم شایستگی، بر اساس آموزش، تحقیق و خدمات باشد. نقش و ارتباط اساتید به‌خوبی تعریف و درک شده باشد. وظایف اختصاص داده‌شده متناسب باصلاحیت، تجربه و استعداد باشد. سیستم

مدیریت زمان و انگیزه از کیفیت آموزش و یادگیری حمایت کند. اساتید به مسئولین پوهنتون پاسخگو باشند.

7. کیفیت پشتیبانی کارمندان

باید مطمئن شد که کارکنان کتابخانه، صلاحیت و کفایت لازم جهت فراهم سازی یک سطح رضایت بخش از خدمات را دارند؛ کارکنان لابراتوار، صلاحیت و کفایت لازم جهت فراهم سازی یک سطح رضایت بخش از خدمات را دارند؛ کارکنان مرکز کامپیوتر، صلاحیت و کفایت لازم جهت فراهم سازی یک سطح رضایت بخش از خدمات را دارند و کارکنان خدمات محصلان، صلاحیت و کفایت لازم جهت فراهم سازی یک سطح رضایت بخش از خدمات را دارند. در این راستا نیاز است تا به این موارد توجه شود: بررسی سطح مدرک، نوع مدرک کارکنان امور آموزشی، کارمندان لیلیه و خدمات امور محصلان و بررسی نسبت تعداد کارکنان نسبت به حجم فعالیت های پوهنتون؛ زیرا ارائه خدمات کارکنان از اهمیت کلیدی در خدمت به مشتری برخوردار است (بومس و انگویست، 1981:17). کیفیت تعامل بین کارکنان و محصلان اهمیت زیادی دارد (داتا، 2003 و شانی و همکاران، 2006). جهت تحقق این امر باید فرصت هایی برای توسعه و افزایش دانش کارکنان فراهم شده باشد. باید شایستگی محوری باشد (گواسوامی، 2010). ارزیابی مشتری خدمات تحصیلات عالی تحت تأثیر نگرش، تخصص و خدمات کارکنان است (جوزف و همکاران، 2005) و در نهایت پشتیبانی کافی از لحاظ نیروی انسانی در کتابخانه ها، لابراتوارها، امور اجرایی و خدمات محصلان وجود داشته باشد.

8. کیفیت محصل

کیفیت ورودی (استاد و محصل) عاملی مهم برای ارزیابی کیفیت آموزش است (شانی، 2006 و لاگروسن، 2004). باید یک خط مشی روشن جهت پذیرش محصل و معیارهای ورود تنظیم شده باشد. احراز استانداردهای لازم؛ داشتن علاقه و نگرش کافی نسبت به رشته؛ ارزیابی، باید چگونگی ارزیابی یادگیری محصلان را شامل: چه شاخص هایی مورد استفاده قرار گرفته، چه کسی جوابگو خواهد بود و نتایج آن چگونه مورد استفاده قرار خواهد گرفت را، مورد بررسی قرار دهد.

9. مشاوره و حمایت از محصلان

حصول اطمینان از این که یک سیستم نظارت بر پیشرفت محصل وجود دارد، محصلان مشاوره تحصیلی مناسب، پشتیبانی و فیدبک در عملکرد خود را دریافت می کنند، مشاوره برای محصلان در حد مناسب وجود دارد و محیط فیزیکی، روانی و اجتماعی برای محصلان رضایت بخش است. به عبارت دیگر، فعالیت های فوق برنامه، فعالیت های اجتماعی، خدمات مشاوره ای، فعالیت های توسعه شخصیت برخی از فرآیندهای در حال وقوع در یک موسسه وجود دارد (سینگ و همکاران، 2008 و ماهاپاترا و خان، 2007). همچنین اطمینان از این که یک محیط یادگیری برای حمایت از دستیابی به کیفیت یادگیری محصل ایجاد شده و استادان هر چه در توان دارند جهت حمایت از یادگیری انجام می دهند.

10. امکانات و زیرساخت

تجهیزات علمی مانند کتابخانه، امکانات کامپیوتری و لابراتوار در کیفیت آموزش نقش مهمی دارند (لی بلنس، 1997 لاگروسن، 2004). موسی و همکاران (2001) نیز معتقدند کیفیت امکانات و محیط فیزیکی بر کیفیت آموزش مؤثر است.

17. Bernard H. Booms and Joann Nyquist, "Analyzing the Customer/Firm Communication Component of the Services Marketing Mix," in *Marketing of Services*, ed. James H. Donnelly and William R. George (Chicago: American Marketing Association, 1981), 172-177.

براین اساس، صنوف، دفاتر، لابراتوارها و تجهیزات مرتبط باید برای کمک به رسیدن محصل به بروندها و ایجاد جوی، که منجر به یادگیری شود، مناسب باشند. ابزارهای مدرن، تجهیزات، منابع تکنالوژیکی و لابراتوارهای مناسب برای برنامه باید در دسترس، قابل حصول و نظام‌مند ارتقا یابند و محصلان را برای دستیابی به نتایج برنامه توانمند سازند. محصلان باید راهنمایی لازم را با توجه به کاربرد ابزارها، تجهیزات، منابع کمپیوتری، و لابراتوارهای در دسترس برای برنامه دریافت کنند. خدمات لابراتواری و زیرساخت تکنالوژ اطلاعات باید برای کمک به فعالیت‌های پوهنتونی و حرفه‌ای محصلان و اساتید مناسب باشد.

امکانات به تسهیلات تفریحی، منابع فیزیکی برای ارائه نصاب تحصیلی، از جمله تجهیزات، مواد و تکنالوژ اطلاعات کافی وجود داشته باشد. تجهیزات به‌روز و به‌راحتی در دسترس باشند. منابع یادگیری مناسب انتخاب و هماهنگ با اهداف برنامه انتخاب شده باشند. یک کتابخانه دیجیتال وجود داشته باشد تا در همراهی با پیشرفت در تنظیم اطلاعات و تکنالوژ ارتباطات کمک نماید. همچنین موجودیت یک مرکز کمپیوتر بسیار ضروری پنداشته می‌شود.

11. تضمین کیفیت فرایند یاددهی-یادگیری

در این جهت، ارزیابی باید چگونگی طراحی و سازمان‌دهی فرایند یاددهی-یادگیری را که شامل استراتژی‌های تدریس و چگونگی تفهیم مطالب توسط اساتید، ایجاد جو برانگیزاننده، ارائه فیدبک به محصلان است را، مورد توجه قرار دهد، همچنین در این میبخش منابع مورد نیاز و چگونگی استفاده از آن باید بررسی شوند. همچنین، نصاب تحصیلی جهت کمک به کیفیت اساتید، یاددهی یادگیری، تیم برنامه پوهنشی، محصلان و ذینفعان طراحی شده است. نصاب تحصیلی به‌صورت دوره‌ای برای دستیابی به اثربخشی بهتر بررسی و ارزیابی می‌شود. تعدیل و اصلاح بعد از مدت‌زمان معقول انجام می‌شود.

12. فعالیت‌های توسعه و رشد اساتید

برنامه باید نشان دهد که مؤسسه به‌اندازه کافی استاد دارد که صلاحیت و قابلیت‌های لازم برای پوشش حوزه‌های مختلف نصاب تحصیلی و برنامه را داشته باشند. این افراد باید کارآمد و کافی برای تطبیق مناسب سطوح تعامل محصل. استاد، مشاوره و راهنمایی محصل، فعالیت‌های خدماتی پوهنتون، رشد حرفه‌ای و تعامل با صنعت و حوزه‌های حرفه‌ای به‌علاوه کارفرمایان وجود داشته باشد (سلطانی، 1394).

منابع شامل خدمات مؤسسه‌ای، حمایت مالی، و کارکنان برنامه (هم مدیریتی و هم منابع در دسترس تخنیک) باید برای برآوردن نیازهای برنامه مناسب باشند. منابع در دسترس برنامه باید برای جذب، حفظ، و رشد حرفه‌ای مداوم اساتید کافی باشند. منابع در دسترس برنامه باید برای به دست آوردن، حفظ، و عملیاتی کردن زیرساخت‌ها، امکانات، و تجهیزات مناسب برای برنامه کافی باشند و محیطی ایجاد کنند تا محصلان بتوانند به بروندهای موردنظر برنامه نائل آیند. در ضمن کارآموزی‌ها و توسعه نیازها جهت رشد علمی و حمایت از اساتید به‌طور نظام‌مند در رابطه با روحیات فردی، نصاب تحصیلی و نیازمندی‌های مؤسسه شناسایی شده باشند. بخش رشد علمی و حمایت از اساتید عهده‌دار تدوین برنامه‌های مناسب در ارتباط با نیازهای شناسایی شده اساتید باشد.

13. فیدبک ذینفعان

پوهنتون‌ها به داشتن ارزیابی منظم نصاب تحصیلی در داخل و البته ارزیابی که شامل تمام ذینفعان (تصمیم‌گیرندگان، کارفرمایان، محصلان، فارغ‌التحصیلان و امثال آن باشد) تشویق شوند. در این میان فارغ‌التحصیلان عامل مهم‌تر در ارزیابی کیفیت آموزش است (انایی، 2008). فیدبک منظم از کارفرمایان و دیگر سازمان‌های مرتبط نیز دارای اهمیت

است (گواسومی، 2010). بر همین مبنا باید بررسی میزان و چگونگی تأثیرات فارغ التحصیلان در ابعاد مختلف توسعه پایدار جامعه (توسعه فرهنگی، توسعه اجتماعی، توسعه اقتصادی و توسعه سیاسی)، بررسی میزان و چگونگی مشارکت سیاسی فارغ التحصیلان در جامعه، بررسی میزان و چگونگی مشارکت اجتماعی فارغ التحصیلان در جامعه؛ بررسی میزان و چگونگی تأثیرپذیری فارغ التحصیلان از ارزش‌های فرهنگی، بررسی روند سرنوشت شغلی دانش‌آموختگان، بررسی میزان کارآفرینی توسط دانش‌آموختگان نصاب تحصیلی باید مورد توجه قرار گیرد.

14. خروجی

بررسی این‌که تا چه اندازه نتایج برنامه در مقایسه با استانداردهای از قبل تعیین‌شده یا هدف‌ها و انتظارات رضایت‌بخش هستند. بررسی روش‌های نظرسنجی از محصلان درباره ظرفیت‌های ایجادشده در آن‌ها، بررسی روش‌هایی نظرسنجی از اساتید درباره ظرفیت‌های ایجادشده در محصلان، بررسی روش‌های نظرسنجی از کارفرمایان درباره ظرفیت‌های ایجادشده در محصلان، بررسی میزان و چگونگی مقالات، تألیفات، اختراعات، ابداعات صورت گرفته توسط محصلان، بررسی میزان و چگونگی جذب منابع مالی توسط طرح‌های ارتباطی بخش‌های مختلف جامعه در صنعت.

در کل، کیفیت فارغ التحصیلان باید متناسب با نتایج یادگیری مورد انتظار و نیازهای ذینفعان باشد. فعالیت‌های تحقیقی انجام‌شده توسط اساتید و محصلان باید نیازهای ذینفعان را تأمین کند.

15. رضایت ذینفعان

پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلات عالی تا حد زیادی متکی و مرتبط به ذینفعان هستند، رضایت ذینفعان سبب شکل‌گیری تصویری بیرونی مطلوب از پوهنتون و مؤسسه تحصیلات عالی می‌شود و برای بقای معنادار آن تأثیر به سزایی دارد، از این جهت تأکید شده است که ذینفعان باید از کیفیت برنامه و فارغ التحصیلان راضی باشند. هنگام ارزیابی نتایج یادگیری مؤسسات معتبر، چند ذینفع مشخص می‌شود، از جمله: محصلان، کارفرمایان، فارغ التحصیلان به‌طور گسترده‌ای توسط مؤسسات به‌عنوان ذینفعان به رسمیت شناخته شده‌اند و در ارزیابی از نتایج یادگیری نظرات و عملکرد آن‌ها مهم است (توماس، و گویفورد، 1988).

مدل ارزشیابی کیفیت AUN که در سطح تاکتیکی برنامه مربوط به یک پوهنتون را مورد بررسی قرار می‌دهد ملاک‌ها و شاخص‌های آن در جدول زیر خلاصه گردیده است.

جدول شماره 2، ملاک و شاخص‌های مدل AUN

ملاک‌ها	شاخص‌ها
نتایج یادگیری مورد انتظار	نتایج یادگیری مورد انتظار با شفافیت تنظیم شده و در برنامه گنجانیده شده است. برنامه، یادگیری مادام‌العمر را ترویج می‌کند.
د	نتایج یادگیری مورد انتظار مهارت‌ها و دانش عمومی و تخصصی را پوشش می‌دهد نتایج یادگیری مورد انتظار به‌وضوح منعکس‌کننده نیازهای ذینفعان است نظر کلی
پوهنتون از مشخصات برنامه استفاده می‌کند.	

شماره	ملاک‌ها	شاخص‌ها
3	ساختار برنامه و محتوا	مشخصات برنامه، نتایج یادگیری مورد انتظار را نشان می‌دهد و اینکه چگونه می‌توان آن را به دست آورد. مشخصات برنامه، آموزنده و در دسترس ذینفعان هست. نظر کلی محتوای برنامه، یک تعادل مناسب بین مهارت‌ها و دانش عمومی و تخصصی را نشان می‌دهد برنامه، نشان‌دهنده دیدگاه و مأموریت پوهنتون است سهم هر درس در دستیابی به نتایج یادگیری روشن است برنامه، وسعت و عمق را نشان می‌دهد برنامه، به‌وضوح مضامین پایه، مضامین واسطه‌ای، مضامین تخصصی و پروژه‌های مثل مونوگراف را نشان می‌دهد نظر کلی
		پوهنچی و دیپارتمنت دارای استراتژی‌های یاددهی - یادگیری روشن است استراتژی‌های یاددهی - یادگیری محصلان را قادر می‌سازد تا به دانش دست یابند و به‌طور عملی از آن استفاده نمایند استراتژی‌های یاددهی - یادگیری محصل محور است و دربردارنده کیفیت یادگیری است استراتژی‌های یاددهی - یادگیری دربردارنده یادگیری عملی و تسهیل گر یادگیری عمیق است نظر کلی
4	استراتژی‌های یاددهی - یادگیری	ارزشیابی محصل، رفتار ورودی محصل، پیشرفت محصل و امتحان‌های پایانی را پوشش می‌دهد ارزشیابی، ملاک محور است برای ارزشیابی محصلان از روش‌های متنوعی استفاده می‌شود ارزشیابی محصلان پیامدهای یادگیری مورد انتظار و محتوای برنامه‌ها را منعکس می‌کند
		معیار برای ارزشیابی مشخص و روشن است روش‌های ارزشیابی اهداف نصاب تحصیلی را دربر دارد استانداردهای مورد استفاده در ارزشیابی روشن و منسجم‌اند نظر کلی اساتید باصلاحیت برای انجام وظایف وجود دارد اساتید به اندازه کافی برای ارائه نصاب تحصیلی وجود دارد استخدام و ارتقاء بر اساس شایستگی علمی است نقش و ارتباط اساتید تعریف و درک شده است وظایف اختصاص داده شده متناسب با تجربه و مهارت هستند سامانه‌های حجم کار و انگیزش اساتید طراحی شده برای پشتیبانی از کیفیت تدریس و یادگیری وجود دارد پاسخگویی اساتید به‌خوبی تنظیم و نظارت می‌شود مقررات برای بررسی، مشاوره جهت نقل و انتقال وجود دارد مسائل مربوط به استعفا و تقاعد و برنامه‌ریزی شده و به‌خوبی اجرا شده است
5	ارزشیابی محصل	
6	صلاحیت‌های اساتید	

شماره	ملاک‌ها	شاخص‌ها
7	کیفیت پشتیبانی کارکنان	یک سیستم ارزیابی کارآمد وجود دارد نظر کلی کارکنان کتابخانه، صلاحیت و کفایت لازم جهت فراهم‌سازی یک سطح رضایت‌بخش از خدمات را دارند کارکنان لابراتوار، صلاحیت و کفایت لازم جهت فراهم‌سازی یک سطح رضایت‌بخش از خدمات را دارند کارکنان مرکز کامپیوتر، صلاحیت و کفایت لازم جهت فراهم‌سازی یک سطح رضایت‌بخش از خدمات را دارند کارکنان خدمات محصلان، صلاحیت و کفایت لازم جهت فراهم‌سازی یک سطح رضایت‌بخش از خدمات را دارند نظر کلی
		خط‌مشی روشن جهت پذیرش محصل وجود دارد روند پذیرش محصل مناسب می‌باشد حجم مطالعه واقعی مطابق حجم مطالعه تجویز شده است نظر کلی
		یک سیستم نظارت بر پیشرفت محصل وجود دارد. محصلان مشاوره تحصیلی مناسب، پشتیبانی و بازخورد در عملکرد خود را دریافت می‌کنند. مشاوره برای محصلان در حد مناسب وجود دارد. محیط فیزیکی، روانی و اجتماعی برای محصلان رضایت‌بخش است. نظر کلی
		امکانات سخنرانی (سالن سخنرانی و...) مناسب است. کتابخانه، مناسب و به‌روز است. لابراتوار، مناسب و به‌روز است.
10	امکانات و زیرساخت	تسهیلات کامپیوتری، کافی و به‌روز است. بهداشت محیط و استانداردهای ایمنی در تمام ابعاد وجود دارد. نظر کلی
	تضمین کیفیت فرایند یاددهی و یادگیری	نصاب تحصیلی، به‌وسیله اعضای اساتید تدوین می‌شود. نصاب تحصیلی، محصلان را درگیر می‌کند. نصاب تحصیلی، با توجه به بازار کار تدوین می‌شود. نصاب تحصیلی، به‌طور منظم در دوره مدت‌زمان معقول ارزیابی می‌شود. دروس دوره و نصاب تحصیلی، برای ارزیابی محصلان، بکار برده می‌شود. فیدبک از ذینفعان مختلف برای بهبود کیفیت وجود دارد. فرآیند یاددهی و یادگیری، طرح ارزیابی، روش‌های ارزیابی و ارزشیابی از خود همواره موضوعات برای تضمین کیفیت و بهبود مستمرند. نظر کلی
	فعال	یک طرح روشن نیازهای آموزش برای اساتید وجود دارد

شخص‌ها	ملاک‌ها	نمره
فعالیت‌های آموزش برای اساتید کافی هستند		
نظر کلی		
فیدبک ساختاری کافی از بازار کار وجود دارد.	فیدبک بین‌بخشی	13
فیدبک ساختاری کافی از محصلان و فارغ‌التحصیلان وجود دارد.		
فیدبک ساختاری کافی از اساتید وجود دارد.		
نظر کلی		
میزان قبولی رضایت‌بخش است و میزان ترک تحصیل در سطح قابل قبول است.	فیدبک درونی	14
متوسط زمان فارغ‌التحصیلی رضایت‌بخش است		
استخدام فارغ‌التحصیلان رضایت‌بخش است		
سطح فعالیت‌های تحقیقاتی توسط اساتید و محصلان رضایت‌بخش است.		
نظر کلی	فیدبک بین‌فعلی	15
فیدبک دینفعان رضایت‌بخش است		
نظر کلی		

منبع: گردآوری نویسنده

نتیجه‌گیری

تضمین کیفیت در تحصیلات عالی در شرایط حاضر یکی از مسائل اساسی در اغلب پوهنتون‌های جهانی محسوب می‌گردد. توسعه، پیاده‌سازی و بهبود سطح کیفیت در تحصیلات عالی، نیاز به یک سیستم تضمین کیفیت دارد. در افغانستان نیز این پروسه از سال 1398 به اینطرف در وزارت تحصیلات عالی افغانستان مورد توجه و تطبیق قرار گرفته است و در این فرایند، مدلی با یازده معیار در پوهنتون‌های دولتی و خصوصی پروسه تضمین کیفیت را به منظور اعتباردهی پوهنتون‌ها مورد ارزشیابی قرار می‌دهد. اما مدل ارزشیابی کیفیت AUN در راستای مدل تاکتیکی برنامه‌ای را برای ارزیابی کیفیت تحصیلات عالی ارائه و سیستم تضمین کیفیت ورودی، کیفیت فرایند و کیفیت خروجی را مورد توجه قرار می‌دهد. مدل ارزشیابی کیفیت AUN در سطح برنامه شامل ملاک‌های 15 گانه است که برای هر یک از ملاک‌ها شاخص‌هایی تعریف شده است که در مجموع شامل 68 شاخص است و نشان‌دهنده میزان کیفیت آموزش می‌باشد.

این مدل گرچه تنها در سطح برنامه در نظر گرفته شده است؛ اما مزیت آن این است که استفاده از آن فرصت دقت بیشتر در ارزشیابی کیفیت پوهنتون را برای پروسه تضمین کیفیت، فراهم می‌سازد و می‌توان به عنوان چارچوب منظم و دقیق از آن استفاده کرد. در حالی که چک‌لیست کنونی پروسه تضمین کیفیت افغانستان در سطح برنامه، چنین دقتی را کمتر مدنظر قرار داده است و ایجاب می‌کند که در ارزشیابی سطح برنامه از این مدل استفاده گردد.

در این مقاله علاوه بر تشخیص مناسب بودن محتوای مدل AUN در مقایسه با شرایط و امکانات افغانستان، شاخص‌های هر ملاک، از لحاظ ساختاری به صورت یک چک‌لیست منظم و مرتب، در یک جدول آماده شد تا پوهنتونها و مؤسسات تحصیلات عالی دولتی و خصوصی افغانستان اگر از آن استفاده نمایند، سهولت ایجاد شده است.

پیشنهادهای

1. این مقاله و مدل در اختیار ریاست محترم تضمین کیفیت وزارت تحصیلات عالی قرار گیرد و بعد از غور و بررسی در صورت لزوم مورد استفاده قرار گیرد.
2. این مدل از طریق ریاست محترم تضمین کیفیت وزارت تحصیلات عالی، در اختیار کمیته‌های تضمین کیفیت نهادهای تحصیلی قرار گیرد و نظرسنجی شود. در صورت بیشتر بودن نظرات موافق، از آن استفاده گردد.

References

- حسینی، میرقاسم و احمدرضا نصر. "اعتبارسنجی آموزش عالی در هزاره سوم با محوریت برنامه درسی." *نامه آموزش عالی* 5، شماره 17 (1391): 48-13.
- سلطانی، اصغر. "اعتباربخشی و نقش آن در فرآیند تضمین کیفیت در آموزش مهندسی." *فصلنامه آموزش مهندسی ایران* 17، شماره 68 (1394): 40-15.
- مجتبی زاده، محمد؛ عباس عباسپور؛ حسن ملکی؛ و مقصود فراستخواه. "ارزیابی درونی، کلید گنج موفقیت در اعتبارسنجی آموزش عالی و مطالعه موردی یکی از دانشگاه‌های کشور." *مقاله ارائه شده در سومین کنفرانس ملی و دهمین همایش ارزیابی کیفیت نظام پوهنتونی، دانشگاه تربیت مدرس، 7-8 ثور (1395)*
- معروفی، یحیی و داود میرزاییفر. "مدل ارزشیابی کیفیت AUN در سطح برنامه: دستیابی به تضمین کیفیت." *مقاله ارائه شده در سومین کنفرانس ملی و دهمین همایش ارزیابی کیفیت نظام پوهنتونی، دانشگاه تربیت مدرس، 7-8 ثور (1395)*
- Abdullah, Farida. 2006. "The Development of HEdPERF: A New Measuring Instrument of Service Quality for the Higher Education Sector." *International Journal of Consumer Studies* 30 (6): 569-581.
- ABET. 2024. *Accreditation Criteria*. Accreditation Board for Engineering and Technology. <https://www.abet.org>.
- Alam, Golam Mohammad, Pradeep Kumar Mishra, and Mohammad Mahbub Shahjamal. 2014. "Quality Assurance Strategies for Affiliated Institutions of HE: A Case Study of the Affiliates under National University of Bangladesh." *Higher Education* 68 (3): 285-301.
- Arokiasamy, Anantha Raj. 2012. "Literature Review of Quality in Higher Education." *International Journal of Scientific and Research Publications* 2 (1): 1-9.
- ASEAN University Network (AUN). 2020. *AUN-QA Guidelines for the Implementation of Quality Assurance at Institutional and Programme Levels*. 3rd ed. Bangkok: AUN Secretariat.
- Booms, Bernard H., and Joann Nyquist. 1981. "Analyzing the Customer/Firm Communication Component of the Services Marketing Mix." In *Marketing of Services*, edited by James H. Donnelly and William R. George, 172-177. Chicago: American Marketing Association.

- Datta, B. 2003. *Select Studies in Service Quality Management: Conceptualization, Assessment and Modeling*. Unpublished PhD Thesis, IIT Delhi.
- ENAAEE. 2023. *Standards and Guidelines for Accreditation of Engineering Programs in Europe*. European Network for Accreditation of Engineering Education. <https://www.enaee.eu>.
- Ferreira, M. 2003. *A Framework for Continuous Improvement in the South African Higher Education Sector*. PhD Thesis, University of Pretoria.
- Goswami, Vandana, Shruti Gupta, and Prashant Pathak. 2010. "Quality Enhancement in Indian Higher Education." *Journal of Social Welfare and Management* 2 (4): 45–52.
- Harman, Grant, and V. Lynn Meek. 2000. *Repositioning Quality Assurance and Accreditation in Australian Higher Education*. Report. Canberra: Department of Education, Training and Youth Affairs.
- Hou, Angela Yung Chi. 2011. "Quality Assurance at a Distance: International Accreditation in Taiwan Higher Education." *Higher Education* 61 (2): 179–191.
- Irish Higher Education Quality Network (IHEQN). 2018. *Common Principles for Follow-through on Quality Improvements Identified through Quality Reviews*. Dublin: Irish Higher Education Quality Network.
- Lagrosen, Stefan, Ramin Seyyed-Hashemi, and Markus Leitner. 2004. "Examination of the Dimensions of Quality in Higher Education." *Quality Assurance in Education* 12 (2): 61–69.
- Lalović, Dejana. 2010. "Quality Assurance in Higher Education in Southeast Europe." *European Journal of Education* 45 (3): 353–364.
- Leblanc, Gaston, and Nha Nguyen. 1997. "Searching for Excellence in Business Education: An Exploratory Study of Customer Impressions of Service Quality." *International Journal of Educational Management* 11 (2): 72–79.
- Mahapatra, Siba Sankar, and Mohd. Shadab Khan. 2007. "Assessment of Quality in Technical Education: An Exploratory Study." *Journal of Services Research* 7 (1): 93–114.
- Musa, Rosidah, and Lennora Putit. 2011. *Assessment and Revitalization of UiTM's Malaysia Corporate Image: Repositioning Strategy Towards Becoming a World-Class University*. Shah Alam: UiTM Press.
- Noamana, Rania. 2015. "Quality Assurance Models in Middle Eastern Higher Education." *Journal of Higher Education Policy* 27 (3): 210–225.
- Owlia, Mohammad S., and Edward F. Aspinall. 1996. "A Framework for Quality Dimensions in Engineering Education." *International Journal of Engineering Education* 12 (1): 11–19.
- Print, Murray. 1988. *Curriculum Development and Design*. Sydney: Allen & Unwin.
- Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA). 2005. *Quality Assurance in UK Higher Education: A Guide for International Readers*. Gloucester: QAA.
- Sheregi, Fyodor E., Valentina G. Kharchyova, and Valery V. Serikov. 1997. *Sociology of Education: Applied Aspects*. Moscow: Yurist.
- Singh, Vikas, Sandeep Grover, and Arun Kumar. 2008. "Evaluation of Quality in an Educational Institute: A Quality Function Deployment Approach." *Educational Research and Reviews* 3 (4): 162–170.

- Sunanto, Sunanto, Taufiqurrahman, and Roy Pangemanan. 2007. "An Analysis of University Service Quality Gap and Student Satisfaction in Indonesia." *The International Journal of Knowledge, Culture and Change Management* 7 (7): 1-10.
- The Quality Assurance Agency for Higher Education: (QAA) (2005). Quality assurance in UK higher education: A guide for international readers. ISBN 1 84482 140 4.
- Thomas, J. 1985. *Training Engineers of Joint Programs for the European Aerospace Industry*. Brussels: European Commission.
- Tsinidou, Maria, Vassilis Gerogiannis, and Panos Fitsilis. 2010. "Evaluation of the Factors That Determine Quality in Higher Education: An Empirical Study." *Quality Assurance in Education* 18 (3): 227-244.
- Waugh, William L., Jr. 1998. "Conflicting Values and Culture in the Administration of Distance Education." *International Journal of Public Administration* 21 (3): 329-352.
- Yang, Rui. 2003. "Globalisation and Higher Education Development: A Critical Analysis." *International Review of Education* 49 (3-4): 269-291.

About the Author

Dr. Baz Mohammad Forogh, Lecturer, Department of Educational Management, Faculty of Education, Bamyan University, Bamyan, Afghanistan. <bforogh3@gmail.com>